

Мирјана ВУКАСОВИЋ

КАРНЕВАЛСКЕ СВЕЧАНОСТИ КАО ДИО ПЕРАШКЕ ТРАДИЦИЈЕ

Маска припада свим епохама и свим временима, свим народима и њиховим културама. Готово да нема људске заједнице која не познаје маску и прерушавање, која се не користи маском и њеним садржајима приликом религиозних или забавних манифестација. Ипак, кроз историју људског друштва у различитим заједницама свијета, маске су биле и остале веома сложени и разноврсни феномени културе које није могуће једнако дефинисати и изоловано проучавати.

Својом тајанственошћу и егзотичношћу, маске увијек изазивају посебну пажњу код проучавалаца културних феномена. Одавно су научници који се баве истраживањем друштвених процеса и појава истакли маску као посебну категорију културе која поставља границе између „себе“ и „других“.

У савременим културним токовима европског друштва, маска је изгубила културно, магијско својство и значење. Претворена је у средство за забаву. Постала је предмет помоћу којег се лакше остварује комуникација у заједници. У том контексту, може се дефинисати као друштвено прихваћен нов идентитет привременог важења: отвара слободан простор ономе који је носи, омогућава обављање извјесних радњи, успоставља нова права и обавезе, као посебан кодекс посматрања, омогућава носиоцу добијање одређених привремених привилегија.

Стари народи су маску сматрали еквивалентним предметом на лицу. Она означава подједнако и лице и маску, што значи да одражава особине лица. Свако бира маску према својим одликама, карактеру, те је она уједно одраз унутрашњег бића индивидуе, даје му или одузима моћ, фикцију. То је предмет чије је својство да покреће људе из потпуног инертног стања до ослобађајућег и подстиче активно изражавање мишљења, преображавање и обнављање.

Постоје разна тумачења ријечи маска. Ријеч маска у словенске језике долази из романских. На француском маске је ознака за кринку, образину. У италијанском језику *mascherone* означава велику маску, гротескни лик. Код Бугара велике маске зову се *зјевала*, а оне обичне лик, персона.

Маском, посебно у европској традицији, бавили су се како етнологзи тако и антрополози, археолози, социолози, психолози, филозофи и театролози. Сви су оставили значајне прилоге, студије у којима се расправља о феномену ношења маски у различитим, али већином ритуалним обредима који припадају традиционалној култури појединих заједница. Углавном се генеза маске у Европи посматра у њеним историјским оквирима и везује се за рана сазнања о овом феномену.

Маска и костим представљају цијелину и заједно чине маску у ширим оквирима тог појма. Израђују се од разног материјала. Маске су стварна друштвена спона. Поред буке и галаме, те прелажења сопствене вриједности у свему што је пренаглашено и претјерано сматра се да дјеловање маске окрепљује, подмлађује, васкрсава истовремено и природу и друштво.

Покладе у разним крајевима, па и код нас трају од давнина. То традиционално медитеранско, колективно народно весеље разни аутори су записивали и давали му неко лично обиљежје. Основни садржај покладне игре остаје традиционално исти јер у њима човјек жели да, макар и за час, неком маском замијени своју судбину за нечију туђу, да од гатаре сазна своју будућност, да се сит исмије карневалу и његовој дружини, да покуша остати чаробно анониман и слободан или да завири што дубље у чашу.

Први писани траг о покладама у Перасту је богати прозни опис познатог поморског педагога Марка Мартиновића о покладама у Перасту из 1715.г. Тадашња актуелна политичка тема била је млетачко-турски рат. Зато је у центру пажње био кип Турчина са турбаном, а у њему умјетне ватре. Послије читаве мале представе са генералом и његовом ћерком и комедија лакрдијаша, кип се пали, а око њега се игра уз узвике “ живио рат“.

По опису који је дао Марко Мартиновић, а у које се најбоље можемо увјерити читајући антологијску књигу Пава Буторца, перашког хроничара, „Културна повијест града Пераста“, прве забиљежене покладе одржане су 03.марта 1715. године, у недељу. Почињале су тако што би се пред перашку пјаци довукао украшени брод, на дужини од 60 „паса“ од мула, до ког би се развукао канап везан на звонику. На пјаци је постављена велика позорница, а на њој лик невјерника (Турчина) са турбаном, у ком је била постављена вјештачка ватра. Тада су покладе могле почети.

Од Пенчића, са херцеговске стране мјеста, би наишао човјек, одјевен у великог генерала, парадно, са силном свитом иза себе. У исто вријеме би из правца луке, дакле са которске стране, наишао младић, одјевен у младу дјевојку, генералову кћерку. Сусрели би се под куглом на пјаци, која и данас представља границу између ова два дијела града. Ту би започео скеч у коме генерал жели жртвовати своју кћер богу Јупитеру. Она га успије измолити да јој да још мјесец дана живота, јер је срећна што јој се отац вратио као побједник из боја и што ће се његова слава пронијети свјетом.

Од њега тражи „да ми даш још мјесец дана времена, да узмогнем кроз то вријеме средити душу, па ћу умријети задовољна“ (Буторац). Тада сједну заједно на престо, гледајући забаву на главном градском тргу, све уз плес лакеја и дворских дама, пуцњеве из мужара и неизоставне и понављајуће повике „живио“ од стране обичног пука.

Након наведеног, довели би „бика насред пјаци на припремљено мјесто, а који га воде, играју са голим мачевима, пак му на знак генералов одрубe главу, по могућности од првог ударца, а сви вичу „живио“ уз звук бубња и с пет хитаца“. Лакрдијаши би стали пред генерала причајући свашта, брбљајући за смијех, док му младићи на леђа не окаче „каскавале“, који крене бјежати и викати упомоћ, ређају се разни скечеви (нпр. један затвореник лежи на носилима, док се не појави човјек обучен у доктора, који када извади клистир и покаже га затворенику, крене га јурити по пјаци међу народом), док се из затвора не појави ђаво, који бјежећи, нема гдје већ мора у воду.

Тада слиједи плес (лијет) по растегнутом конопу, од звоника, до брода, и са ударима у бубњеви и поквике народа „живио“. Актери скечева пењу се на бину, настављају са својим програмом, а онда се сва тројица окрећу лицем ка истоку разговарајући тихо. Прикрада им се ђаво, када „Закањанин“ крене сваког од њих тјерати ка затвору и не заустави се док их све не утамничи.

Кулминација дана, уз плес и вику, представља паљење вјештачке вагре у турбану. Одигра се коло по перашком обичају, и поново наступе пуцњи, чују се бубњеви и гитаре, док сви вичу „Живио рат, живио рат“.

Сваки прави карневал је режирана сцена са низом спонтаних комичних ситуација. Главна представа је увијек унапријед припремљена. У сваком случају је предвиђен суд карневалов, његова пресуда на смрт и читање комичног тестаментa. Од 1715. г. па до данас, са прекидима, у Перасту се одржавају карневалске свечаности. Последња карневалска свечаност о којој имамо писани документ је из 1971. г. када је изашао часопис

ШАЉИВИ ФОЈ ЗА ПАСТОРЧАД НАШЕ КОМУНЕ У МРТВОМ ГРАДУ
 ПРЕСТУПНИЧКЕ ГОДИНЕ * МАРАЧ 18 * ЦИЈЕНА ДИН.2,50 ИЛИ ТИ
 КОЧАЊ ЗЕЉА* РЕДАКЦИЈУН : ЗАДУЖБИНА МАДИСТРАЛЕ ВИЛА
 „ТРАПУЛА“* телефон: брштулин ћентрала нумер 33 (трентатре) * руко-
 писи се по обичају бацају у канижелу* Ђензура испод волта БИЗЕТИНЕ

ТРАДИЦИОНАЛНА ПЕРАШКА ХИМНА ПРИНЦУ КАРНЕВАЛА

Крневали добро моје
 све кокоши бијаху твоје
 само оста једна, прди баба од весеља
 па изјела кочањ зеља
 во, во, во, на перашки до
 мештар Ђуро крнево
 и његова вјереница
 Маре килопиница.
 Крнево се разболио
 да га носе преко града
 да га види свака млада
 и његова вјереница Маре килопиница
 да га носе од Пошова
 да га види свака шјора.
 Да га носе и у луку,
 па да виде своју бруку.
 У Монака све је исто,
 само није сасвим чисто.
 Ој Лаживи доче мио,
 ти си нам се поправио
 шкура су се изменила,
 врата су се проширила.
 Бизетино моја мила,
 вода ти се замутила.
 А банкина испод бора

на њој сједи моја шјора.
 Аој лијепо стари путе,
 глибина је ушла уте.
 Помпијери дајте шмрке,
 чистићемо све без трке.
 Крнево се разболио,
 тештамент оставио,
 да га носе преко града,
 да га види свака млада,
 да га носе у пенчиће,
 да га виде удовице.
 Крнево је плако бољун и
 комшија добру вољу.
 Чистите га комшинице,
 стид вас било од г....
 крнево је пошо даље
 у рибарске старе трање.
 Ој рибари дико наша,
 смрдљива је риба ваша.
 Кад је дошо пред бараку
 видио је фешту сваку.
 Кад је дошо на крај града,
 вратите ме браћо драга
 сад је доста и превише,
 водите ме на судиште!

НАШ МИЛИ ПЕРАСТЕ...

Наш мили Перасте,
 пасторче комуне
 воњаш смрадом из палача твојих,
 отужне бараке, срушене бољуне
 дигосе плоче за украс кућа својих.
 Пред тобом се сваког красног дана
 осврћу Швеци, Вранцузи, Англези,
 који ће уложит девизни пинези
 прича за малу дјецу – фатаморгана.
 Пијеш шпорку воду, тражиш веље паре
 а љети си жељан слатке воде
 турист од те бјежи не троши доларе
 кад му мало дајеш он ти даље оде.

Џаба ти отоци, цркве и музеји
 барокне палаче, споменици давни
 кад те јади бију; гдје сте пријатељи
 да пружите помоћ да „Јадран“ испразни
 (када се из Пераста преселили)
 пола твојих кућа, стаза и магаза
 што раскрили крила као ор'о сури,
 ко младој дјевојци треба ти мираза,
 да се ко мач Вукшин сјајем накунђури,
 па да будеш опет што си некада био
 кад си се побједама прославио.
 Умјесто једрењака твојих славних
 слушај сирене бродова страних...

У последње вријеме, нажалост, у Перасту се не одржавају карневалске свечаности некадашњим интензитетом. Његови становници учествују на истим манифестацијама у Котору, Херцег Новом или Будви. Својом креативношћу Пераштани су увијек оригинални и препознатљиви на овим манифестацијама. Од тридесетих година XX вијека, облачећи се у групну маску звану GOBETTI, доприносе квалитету и разноврсности маски на свим карневалима и маскенбалима.

*Спаљивање карневала у Перасту 1969 – 1970.
(власник фотографије Миро Брајић)*

*Очување перашке традиције,
маскенбал у Котору 2002. год.*

GOBETTI - Жмукић Јово, Цојић Никола, Ђуришић Стела, Кривокапић Нена, Радиновић Драгана, Мартиновић Дијана, Андријевић Игор, Вукасовић Боса, Радуловић Дренка, Жмукић Младен (власник фотографије Јелена Радиновић)

*Перашки оркестар, карневалске свечаности 1915. год.
(власник фотографије МГП)*

Пераштани маскирани у gobette, котор 1969. год.

Монтан Станка, Острошки(Ивеша) Верица, Маловић (Самарџић)
Јасна, Браиновић (Суботић) Анђа, Браиновић Марина, Брајковић (Линди)
Вица, Цико Тони, Цико Анка, Цико Зоран

Пераштани маскирани у козаке 1934. Год.

Мери Дави – Мустур, Иво Гудељ, Драгиња- Миња Вукасовић, Ђуро Тодоровић, Нела Крашченко, Лава Тодоровић (рођ. Богишић), Босиљка- Боса Вукасовић, Анка Мустур (власник фотографије Јелена Миловић)